

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Қазақ зиялыларының үні: «Айқап» журналының тарихы

ЖАРИЯЛАНДЫ
17.10.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/166399/>

1. Мұхаметжан Сералиннің жеке өмірі мен оның журналға әсері

Мұхаметжан Сералин — «Айқаптың» негізін қалаушы және бас редакторы. Көпшілік оның баспасөздегі рөлі туралы білгенімен, жеке өмірі жайлы деректер аз айтылып жатады. Сералиннің журналды басқарудағы қиындықтарымен қатар, оның жеке өміріндегі қайшылықтар да «Айқаптың» тағдырына әсер етті. Мысалы, Сералин өз отбасының қаржылық жағдайын жақсарту үшін бірнеше жыл саудамен айналысуға мәжбүр болды, бұл жағдай журналды шығаруға қажетті ресурстарды жинауда қиындықтар тудырды. Сондай-ақ, оның замандастары мен билік тарапынан қысым көруі де журналдың мазмұнына тікелей әсер етіп отырды.

2. Айқаптың оқу-ағарту саласына әсері

«Айқап» журналында жарияланған мақалалардың басты тақырыптарының бірі — білім беру мәселесі. 1910 жылдары қазақ қоғамында сауаттылық деңгейі өте төмен болды, сол себепті журналдың оқу-ағарту ісіне баса назар аударуы маңызды болды. Журналда «қазақтарға мектеп керек пе, жоқ па?» деген тақырыпта пікірталастар жиі жүрді. Әсіресе, мұсылмандық мектептер мен зайырлы білім беру арасындағы қайшылықтар жиі талқыланды. Кейбір мұрағаттық деректер бойынша, «Айқап» Троицк, Орынбор және басқа да қалаларда қазақ жастарына арналған мектептердің ашылуына қаржылай қолдау көрсеткен. Бұл ақпарат сирек кездеседі және оны зерттеу арқылы тың мәліметтер табуға болады.

3. Журналдағы ауылшаруашылық кеңестері

«Айқап» журналында ауылшаруашылық тақырыбы ерекше орын алды. Сол кездің өзінде қазақ жерлерінде жерді игеру, егін шаруашылығын дамыту, мал шаруашылығын жаңғырту мәселелері күн тәртібінде болды. Мәселен, журналда орыс шаруаларының тәжірибесін қазақ шаруаларына үйрету мәселесі бірнеше рет қозғалған. Журнал беттерінде агрономдардың кеңестері, жерді өңдеу, бидай мен арпа өсіру, малды қысқы азықпен қамтамасыз ету туралы практикалық нұсқаулықтар басылып тұрды. Бұл

кеңестер заманауи ауылшаруашылық ғылыми еңбектерімен үндес болғанымен, қазақ шаруаларына бейімделген ерекше әдістер ұсынылған.

4. Айқаптың жастар арасындағы ықпалы

Бүгінде «Айқаптың» қазақ зиялылары мен үлкендер арасындағы ықпалы туралы көп айтылады, бірақ журналдың қазақ жастарына әсері ерекше назарға алынбай жатады. Журнал арқылы көптеген жас ақындар мен жазушылар танылып, ұлттық идеяны дамытуға өз үлестерін қосты. Мысалы, Сұлтанмахмұт Торайғыров «Айқап» беттерінде алғашқы шығармаларын жариялап, өз ойларын ортаға салған. Сонымен қатар, журнал арқылы қазақ жастарының саяси және әлеуметтік белсенділігі артып, олар ұлттық мәселелерді ашық көтеруге үйрене бастады. «Айқап» бұл тұрғыда тек баспасөз ғана емес, жас буынның саяси санасын қалыптастыратын құралға айналды.

5. Журналдың жабылуының саяси астары

“Айқаптың” жабылу себебі ретінде қаржылық қиындықтар жиі аталады, бірақ оның саяси астары да бар еді. Бір жағынан, патша үкіметінің қысымы күшейді. “Айқап” журналында Ресей үкіметінің жер саясатына қарсы мақалалар жиі жарияланды, бұл патша әкімшілігінің наразылығын туғызды. Сонымен қатар, сол кезеңде күшейіп келе жатқан алаштық қозғалыспен кейбір келіспеушіліктер де байқалды. Журналдың көзқарасы кейде “Қазақ” газетінің бағытымен сәйкес келмеді, бұл зиялылар арасындағы пікірталастарды күшейтті. Мәселен, Мұхаметжан Сералин қазақ қоғамының әлеуметтік мәселелерін көтеруді жақтаса, Әлихан Бөкейханов бастаған алаш зиялылары саяси тәуелсіздікке баса назар аударды. Осы қайшылықтар да журналдың жабылуына ықпал етті.

6. Айқаптың мұрағаттарда қалған аз зерттелген мақалалары

Кейбір мақалалары сирек мұрағаттық материалдарда сақталған. Мысалы, журнал беттерінде қазақтың ұмыт қалған салт-дәстүрлері мен этнографиясы туралы жазылған мақалалар қазірге дейін көп зерттелмей келеді. Бұл мақалалар арқылы сол кездегі қазақ халқының тұрмыс-салты мен этнографиялық ерекшеліктерін жаңаша зерттеп, тың деректер келтіруге болады.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.